

Nebi Miş

nmis@setav.org

BM, “geleceği kurtarmak” için mutabakat arıyor. İmtiyazlı ülkeler, sadece kendi çıkarlarını önceleyen bir sistemde ısrar ederlerse, hiç kimse güvende olmayacaktır. İsrail’in, soykırım yaparken hâlâ açıktan desteklenmeye devam edilmesi, zaten adil işlemeyen uluslararası kurum ve normları giderek daha da anlamsızlaştırıyor. Kurallı bir dünya düzeni, bir gün herkese lazım olacak. Belki yeni büyük bir felaketten sonra...

İSRAİL SORUNU VE ULUSLARARASI SİSTEMİN KRİZİ

Filistinlilere soykırımı devam ettiren İsrail, bir yandan da Lübnan’a saldırılarını yoğunlaştırdı. Saldırıları sırasında dünya liderleri BM kürsüsünde konuşuyorlardı. Liderlerin konuşmalarında İsrail’i durduracak, savaşın bölgeye ve küresel alana yayılmasını engelleyecek bir mekanizma ya da yaptırımdan bahseden neredeyse yoktu. Azımsanmayacak sayıda lider, “küresel bir patlamaya” gidiğine yönelik farklı perspektifler sundular. Ama bunun en önemli nedenlerinden birinin İsrail sorunu olduğunu görmek istemediler. Soykırım yapmış bir devlet başkanının BM kürsüsünde konuşturulması bile sorunun anlaşılması açısından yeterli bir gösterge.

Küresel sistemin geleceği ile ilgili savaş, kriz ve belirsizlikten bahset-

meyen neredeyse yoktu. Geleceğin kötü olacağına dair tespitler yoğunlukta idi. Tespitlerde öne çıkan ortak temalar vardı. Dünyanın karşı karşıya olduğu tehditler ve sınamalar, daha önce benzeri görülmemiş boyuta ulaşmıştır. Jeopolitik bölünmelerin derinleşmesi, küresel sorunların çözümünü zorlaştırıyor. Ülkelerin yeni ittifak arayışları, mevcut uluslararası kurumların işe yaramamasının ve kendi özerkliklerini güçlendirme arayışının bir sonucudur. Rekabet giderek daha yıkıcı ve yok edici bir yöne doğru evriliyor. Devletler ve aktörler, uluslararası hukuka uymadığında bunun cezai bir yaptırımı yok. Tüm dünya, uluslararası kurum ve kuralların giderek işlevsizleştiğini biliyor. BM Güvenlik Konseyi’nin yapısı ve işleyiş tarzının çağ dışı olduğunu ve adil olmadığını veto yetkisine sahip

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Birleşmiş Milletler 79. Genel Kurulu kapsamında bulunduğu New York’ta, SETA tarafından organize edilen ve Türkiye’de gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantısında ABD’li düşünce kuruluşları temsilcileriyle bir araya geldi. (SETA / 23 Eylül 2024)

KURAL VE NORMLARIN İŞLEMEDİĞİ BUGÜNÜN DÜNYASINDA EN ÖNEMLİ SORUN, İSRAİL'İN GAZZE SOYKIRIMIDIR. BU GERÇEKLİĞE RAĞMEN, BATILI DEVLETLERİN LİDERLERİ, DAHA ÖNCE YAPTIKLARI GİBİ YİNE BU SORUNA, BM ZİRVESİ SIRASINDA YÜZEYSEL BİR ÇERÇEVEDE DEĞİNİP GEÇTİLER. BİDEN'İN KONUŞMASI TAM DA BÖYLEYDİ. ŞAKA GİBİ, "ATEŞKESE ULAŞMANIN ARTIK ZAMANI GELDİ" DEDİ. İSRAİL'İ DURDURMAYA DÖNÜK BAŞKA DA BİR ŞEY SÖYLEMEDİ. BİDEN BUNU SÖYLEDİĞİNDE İSRAİL SAVAŞI GENİŞLETMEK İÇİN LÜBNAN'I BOMBALIYORDU.

beş ülke haricinde artık herkes söylüyor. Reform konusunda çağrılar yükseliyor. Geleceğe yönelik karamsar tespitlerin çoğunlukta olduğu bir BM Zirvesi daha geride kaldı. Gelecekle ilgili karamsar tespitlerde neredeyse uzlaşma vardı. Aynı uzlaşma, barış ve istikrarın sağlanması için ne yapılması gerektiği konusunda yoktu.

Uluslararası Sistemin Krizi ve BM'yi Yeniden Düşünmek

Bu yıl BM Genel Kurulunda yapılan toplantılar ve görüşmeler, İsrail'in Filistinlilere yönelik soykırımının gölgesinde geçti. Her zamankinden daha etkili bir zirve olması gerekirken bunun tam tersi bir hava vardı. BM'nin çoklu krizler karşısında gereğini yapmadığı konusunda nerdeyse konsensüs oluştu. Uluslararası kurumlara ve kurallara güven sarsıldı. Bu konuda BM, listenin ilk sırasında. Her yıl, "daha iyi gelecek" için yapılması gerekenler konuşulsa da BM'ye yönelik güven krizi, her yıl daha da yükseliyor. BM'nin kendi yapı ve işleyişle ilgili gündeminde reform başlığının olması önemli. Ders kitaplarında ve resmi metinlerde "küresel düzeyde en etkili kurumlardan biri" olarak tanımlansa da yerine getirdiği fonksiyon açısından en çok tartışılan kurum.

BM kurulduğu günden bu yana beş daimi üyenin çıkarlarına hizmet etmiştir. Bu ülkelerin faydasına olmayan hiçbir karar, BM Güvenlik Konseyi'nden geçirilememiştir. Yıkımlar, savaşlar, felaketler ve en genel anlamda insanlığın geleceğiyle ilgili her türlü kararda eğer bu ülkelerden biri "hayır" demişse, dünya bu durumu sadece seyretmiştir. Bunun en somut göstergelerinden

biri, içinde yaşadığımız günlerde İsrail'in korunmaya devam edilmesi. Soykırım yapmasına, insanlık tarihinin savaş suçu saydığı bütün filleri işlemesine rağmen, bu vahşetle ilgili sonuç alıcı bir karara BM imza atamıyor. BM'nin daimi üyeleri arasında 1,7 milyar nüfusa sahip Müslüman ülkelerin temsilcisi yok. Aynı zamanda Güney Amerika ve Afrika'nın da temsilcisi bulunmuyor. Bu adaletsizlik başta olmak üzere, BM'nin yapısı ile bugüne kadar farklı reform tartışmaları yapılsa da henüz sonuç alınmadı.

BM, "geleceği kurtarmak" için mutabakat arıyor. İmtiyazlı ülkeler, sadece kendi çıkarlarını önceleyen bir sistemde ısrar ederlerse, hiç kimse güvende olmayacaktır. İsrail'in, soykırım yaparken hâlâ açıktan desteklenmeye devam edilmesi, zaten adil işlemeyen uluslararası kurum ve normları giderek daha da anlamsızlaştırıyor. Kurallı bir dünya düzeni bir gün herkese lazım olacak. Belki yeni büyük bir felaketten sonra...

BM'yi kendi çıkarlarına göre dizayn eden, veto yetkisine sahip olan ülkelerin liderleri, zirvelere düzenli katılma ihtiyacı bile duymuyorlar.

Çözüm üretecek bir küresel yönetim modeli eksiği var. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Dünya beşten büyüktür" tespitinin önemi daha iyi anlaşılıyor. BM'nin yapısal bir reforma ihtiyacı olduğunu söyleyen ülkelerin sayısı artıyor. Dünya güvenliğinin geleceğinin, sınırlı sayıda ülkeden oluşan "imtiyazlı bir gruba bırakılmayacağı gerçeği" daha çok kabul görmeye başladı. Kural ve normların işlemeyen bugünün dünyasında en önemli sorun, İsrail'in Gazze soykırımıdır. Bu gerçekliğe rağmen, Batılı dev-

letlerin liderleri daha önce yaptıkları gibi yine İsrail sorununa, BM zirvesi sırasında yüzeysel bir çerçevede değinip geçtiler.

Biden'in konuşması tam da böyleydi. Şaka gibi, "Ateşkese ulaşmanın artık zamanı geldi" dedi. İsrail'i durdurmaya dönük başka da bir şey söylemedi. Biden bunu söylediğinde İsrail savaşı genişletmek için Lübnan'ı bombalıyordu.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM'de her yıl yaptığı konuşmaların bir odağı var. Dünyada savunmasız mazlum toplumların sesi oluyor. Türkiye'nin gönül coğrafyası olarak adlandırdığı ülkelerin meselelerini gündeme getiriyor. Bu yıl BM Genel Kurulu'nda üçüncü sırada konuştu. Beklendiği gibi güçlü bir konuşma yaptı. 79 yıllık BM tarihinde, 14'üncü kez kürsüde konuşan Erdoğan, "Neyi bekliyorsunuz?" çağrısını, "70 sene önce Hitler nasıl insanlığın ittifakıyla durdurulmuşsa, Netanyahu ve cinayet şebekesi insanlığın ittifakıyla durdurulmalıdır" şeklinde çok vurucu bir cümleyle ifade etti. 7 Ekim'den bu yana İsrail'in yaptığı soykırımı büyük bir yer ayırdı. Gazze'nin "dünyanın en büyük çocuk mezarlığı" olduğunu söyledi. "Çocukların öldüğü ve öldürüldüğü dünyada, kimsenin masum olamayacağını" bir kez daha vurguladı.

Sadece İsrail sorununa değil, Türk dış politikasının mevcut durumu, yön ve yönelimi ile ilgili geniş bir perspektif sundu. Batı ile ilişkileri geliştirmekten bahsederken aynı zamanda BRICS'e üyelikle ilgili sürecin devam ettiğini söyledi. Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı güçlü konuşmayla uluslararası toplumun vicdanı olduğunu bir kez daha gösterdi. Eleştirilerini sıralarken, tecrübeli bir lider olarak, uluslararası sorunların çözümüne yaptığı katkıların özgüveniyle konuştu. Sadece eleştiri yapmadı. Çözüm önerileri de sundu.

Türkiye'nin Tavrı ve Vizyonu

Son yıllarda, Erdoğan ve Türkiye'nin öncülük ettiği BM'de reform çağrısı bir farkındalık oluşturmaya başladı. Erdoğan, reform çağrısını ilk kez 2009'da yaptı. 2014 toplantısından itibaren "dünya beşten büyüktür" diyerek, "daha adil bir dünyanın mümkün" olabileceğini söyledi. Dünyadaki haksızlığa uğrayan milletlerin haklarını, BM kürsüsünde tek tek savundu. Bugüne kadar BM'nin geleceği üzerine en somut reform önerileri yine Erdoğan tarafından dile getirildi. Genel Kurul'a yasa yapma yetkisi verilmesi ve Güvenlik Konseyi'ni de icracı bir yapıya kavuşturma önerisi öne çıkan iki önemli husus.

Türkiye tarafından yıllardır dillendirilen reform önerileri dünyada başka ülkeler tarafından da

Jeopolitik bölünmelerin derinleşmesi, küresel sorunların çözümünü zorlaştırıyor. Ülkelerin yeni ittifak arayışları, mevcut uluslararası kurumların işe yaramamasının ve kendi özerkliklerini güçlendirme arayışının bir sonucudur. Rekabet giderek daha yıkıcı ve yok edici bir yöne doğru evriliyor. Devletler ve aktörler uluslararası hukuka uymadığında bunun cezai bir yaptırımını yok. Tüm dünya, uluslararası kurum ve kuralların giderek işlevsizleştiğini biliyor.

yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Bu konuda bir farkındalık oluştu. Bugünden yarına bir anda gerçekleşmeyecek olsa da reformun giderek daha çok tartışılması farklı somut önerilere de imkân verecektir.

Uluslararası zirveler, artık daha çok lider diplomasisinin zemini haline geliyor. Birçok lider, zirve toplantısından daha çok ikili görüşmeleri önemsiyor. Lider diplomasisini de en iyi yürüten liderin, Cumhurbaşkanı Erdoğan olduğu konusunda kuşku yok. Bunun son örneğini BM Zirvesi sırasında gördük. BM'nin karşısındaki Türki binası, diplomasi merkeziydi. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya, Hollanda, Yunanistan ve Ermenistan, İran, Sırbistan, Ukrayna, Maldivler, Sudan, Kuveyt,

Arnavutluk, Pakistan, Irak ve Lübnan'ın devlet ya da hükümet başkanları ile görüştü. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile bir araya geldi. Ayrıca sadece devlet başkanları değil, iş dünyası temsilcileri gibi etkili insanlarla da bir araya geldi. Yani Doğu'dan Batı'ya herkesle görüştü. Bunun yanında Cumhurbaşkanı Erdoğan, daha önceki yıllarda olduğu gibi, SETA'nın organize ettiği toplantıda düşünce kuruluşlarının önde gelen temsilcileri ile buluştu.

BM Zirvesi sönük geçse de ikili görüşmelerle Türkiye fark oluşturdu. Görüşmelerin sayısına bakınca, Türkiye'nin gerçekten diplomasi konusunda öne çıktığını vurgulamak gerekir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderlik tecrübesi bu zirvelerde lider diplomasi yürütülmesini kolaylaştırıyor. **■**

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurul Salonu'nda düzenlenen BM'nin 79. Genel Kurulu'nda katılımcılara hitap etti. (Celal Güneş / AA, 24 Eylül 2024)

